

ТМ	Г. XXXVI	Бр. 3	Стр. 1339-1354	Ниш	јул - септембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 725.51 : 616.89 (497.11) (091)

Pregledni rad

Primljeno: 05. 06. 2011.

Revidirana verzija: 15. 08. 2012.

Zoran Mirković
Vojislav Stanimirović
Univerzitet u Beogradu
Pravni fakultet
Beograd

OSNIVANJE „DOMA ZA S' UMA SIŠAVŠE“

Apstrakt

Tekst je posvećen stopedesetogodišnjici osnivanja ustanove za smeštaj i lečenje duševno obolelih („Doma za s' uma sišavše“) – 3. marta 1861. godine. Najpre se daje uvod u razvoj srpske medicine od srednjeg veka pa do polovine XIX veka. Značajnu ulogu u tom periodu ima verska medicina i manastirske bolnice. Neki od manastira su se gotovo specijalizovali za lečenje duševnih bolesti. Godine 1839. u Kneževini Srbiji su se desila tri incidenta sa duševno obolelim licima i to je dovelo do ozbiljne reakcije nadležnih organa. Zakonski predlog da duševno oboleli budu smešteni u manastiru Studenica nije bio prihvatljiv za mitropolita, crkvenog poglavara. Novi zakonski projekt iz 1861. godine imao je više sreće – usvojen je 3. marta pod naslovom „Ustrojenije Doma za s' uma sišavše“. Ovaj Dom je bio smešten u takozvanoj „Doktorovoj kuli“. I ustanova i zgrada postoje i danas. Iz skromnog „Doma za s' uma sišavše“ razvila se današnja Specijalna bolnica za neuropsihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, a „Doktorova kula“ nalazi se u okviru kompleksa Kliničkog centra Srbije.

Ključne reči: Srbija XIX veka, duševno oboleli, manastirske bolnice u Srbiji, zakonski projekt iz 1839. godine, „Ustrojenije Doma za s' uma sišavše“ od 3. marta 1861. godine

ESTABLISHMENT OF THE “LUNATIC ASYLUM”

Abstract

The text is dedicated to the 150th anniversary of the establishment of the institution for the nursing and treatment of the mentally ill (“Lunatic Asylum”) – 3rd March 1861. First, the development of the Serbian medical science from the Middle Ages until the first half of the 19th century is outlined. Religion-related medicine and monasterial hospitals played a significant role in that period. Some monasteries were almost specialized for the treatment of the mentally ill. In 1839, three incidents with mentally ill occurred in the Principality of Serbia, which led to a serious response of the authorities. The legal proposal that the mentally ill should be placed in the Studenica Monastery was not acceptable for the Mitropole, the church leader. A new legal project was proposed in 1861, passed on March 3rd – “The Establishment of the Lunatic Asylum”. This Asylum was placed in the so-called Doctor’s Tower. Both the institution and the building exist even today. Today’s Special Hospital for Neuropsychiatric Diseases “Dr Laza Lazarevic” has developed from the modest “Lunatic Asylum”, and the Doctor’s Tower is still within the complex of the Clinical Center of Serbia.

Key Words: XIX Century Serbia, Mentally Ill, Monasterial Hospitals in Serbia, Legal Project 1839, “Establishment of The Lunatic Asylum” 1861

UVOD

Srpski srednji vek poznao je instituciju bolnica koje su vladari iz dinastije Nemanjića podizali uz manastire za njihove potrebe ili kao sklonište za obolele od neizlečivih bolesti, među njima i one obolele od duševnih bolesti. Po ugledu na vizantijske nastala je bolnica u manastiru Hilandaru, kao i prva bolnica na tlu srednjovekovne srpske države u manastiru Studenici još početkom XIII veka (Katić, 1967, str. 302). Opšte je mesto da je Sava Nemanjić imao nezaobilaznu ulogu u razvoju medicine u srednjovekovnoj Srbiji.

Razvoj medicine u manastirima kao onovremenim kulturnim centrima bio je pod uticajem vizantijske tradicije pretežno oslonjene na praktična znanja, ali i pod snažnim uticajem medicinskog obrazovanja latinskog sveta, pre svega iz Italije.¹ Istoričari srpske medicine smatraju

---

¹ Relja V. Katić je zabeležio: „Od XIV do XVI veka živelo je i radilo u srednjovekovnoj Srbiji ukupno 49 lekara italijanskog porekla i 29 apotekara. Od ovog broja 15 lekara na XIV vek, 30 na XV vek, a 14 lekara na XVI vek. Većina je bila rodnom iz Italije (Rim, Padova, Bolonja, Venecija, Ferma itd.). Svoje medicinsko obrazovanje oni su stekli u medicinskim školama, dok se u Vizantiji medicina uglavnom izučavala kao zanat, uz lekara. Zbog toga su u to vreme italijanski lekari uživali veliki ugled u

da su se u njenom srednjovekovnom razvoju, kao i kod drugih naroda, razlikovale verska i svetovna medicina.² U verskoj medicini mogu se, opet, razlikovati bar dva dela. Prvi deo bi bila „kanonska verska medicina“ u koju se ubrajaju svete tajne i molitve za ozdravljenje. Drugi deo, „apokrifna verska medicina“, veoma raširena kod Srba do današnjice, zasnivala se na nadrilekarstvu i magiji. Verovanju da je do bolesti dolazilo natprirodnim putem odgovarala je logična posledica da se i do ozdravljenja dolazilo sličnim sredstvima.³ Zli duhovi, izazivači oboljenja su otklanjani obavljanjem mističnih radnji i izgovaranjem magijskih formula sastavljenih od tajanstvenih, razumljivih i nerazumljivih reči raznog porekla. Pored verske u srednjovekovnoj Srbiji se razvijala i naučna medicina kao deo evropske medicine, o čemu naročito svedoči *Hilandarski medicinski kodeks br. 517*, „zbornik spisa naučne medicine napisanih prema učenju salernsko – monpelijske škole“ (XLVII), veoma cenjene u ondašnjoj Evropi.

Ovaj razvojni put, upoređan sa evropskim, prekinut je padom srednjovekovnih srpskih zemalja pod vlast Osmanskog carstva. Povratkom plemenskoj i patrijarhalnoj kulturi nestaje naučna medicina, a ostaju samo narodna svetovna i verska medicina.

„Obnova narodne medicine, uz upadljivu oseku naučnog lekarstva, ispoljila se u pojavi niza takozvanih *lekaruša*, svojevrstnih zbornika u kojima je sakupljano narodno medicinsko iskustvo. Najčešće je reč o rukopisnim knjigama u kojima su popisivane lekarije, kao i uputstva za njihovu upotrebu, ali u kojima je scientistički pristup prema medicini lagano gubio bitku sa navalom magije, nadrilekarstva i starinskih praznoverica“ (Радић, 2004, str. 418).

Versku medicinu praktikuju manastiri, pa su pojedini od njih izašli na glas po lečenju određenih bolesti. Duševne bolesti su zauzimale posebno mesto, „jer pošto je oboleo duh, smatralo se da je najbolji lek duhovni“. Zato su pojedini manastiri, kako pravoslavni tako i katolički, važili kao jedina mesta gde se ovi bolesnici mogu izlečiti.

„Isceljenje je mogla doneti sama čudotvorna moć ovih svetih mesta i relikvija koje su one čuvale. Pravoslavni, a ponekad i muslimani, vodili su umobolne pred ikonu Bogorodice u Čajniče, ili do moštiju sv. Vasilija u manastiru Ostrogu, koje su spasavale od svake nevolje“ (Пењаљ, 2005, str. 484).

Ako sama poseta nije bila dovoljna, duševno oboleli su ostavljani u manastiru radi lečenja. Neki manastiri, npr. Studenica, pojedini manastiri

---

svetu, pa su ih srpski gradovi i vladari vrlo rado uzimali u svoju službu“ (Катић, 1989, XXVII-XXVIII).

² О историји српске медицине видети: Катић, 1958, 1967, 1981, 1987.

³ Ово је код древних и архаичних народа била готово универзална формула којом се лечила већина болести. Више о томе у: Елијаде, 1985.

po Makedoniji, franjevački manastiri srednje Bosne, bili su poznati po lečenju duševno obolelih molitvom, postom i „drugim poznatim sredstvima“ (Пешаљ, 2005, str. 484). Podaci iz prve dve decenije XIX veka ukazuju da su manastiri Vračevšnica i Kalenić bili centri gde su primani bolesnici s jakim epileptičnim napadima, kao i oni koji su kao teško duševno oboleli i u tom stanju počinili ubistva ili razbojništva.

„Posle završenog lečenja, oni su otpušteni kućama uz pisane potvrde lokalnih vlasti da su izlečeni i da im se to što su počinili u bolesti više ne sme uzimati za zlo“ (Радосављевић, 2005, str. 397).

POKUŠAJ IZ 1839. GODINE

Slučaj nekog Petra Simića je otvorio pitanje duševno obolelih, tj. kako su ih onda nazivali „s uma sišavši“ (nazivani su, mada ređe, i „s uma šedši“). Posle ovog, desila su se još dva incidenta sa duševno obolelim licima, i to je dovelo do ozbiljnije reakcije nadležnih organa.

Pomenuti Petar Simić, rodom iz Ripnja okr. Beogradskog, 2. marta 1837. šuraka svoga Ranka Nedeljkovića iz istog okružja „falivši pameću“ nožem je zaklao, „i tadašnjim visokoslavnim Sovjetom, po učinjenom nad njim ispitu, osuđen bio, da u manastiru Kaleniću, iscelenija radi na sabljudeniju prebude“. Imao je samo starog oca kod kuće koji nije mogao preuzeti staranje o njemu. U tom manastiru bio je neko vreme, ali je u vreme pobune uhvaćen bez pasoša i poslan beogradskom sudu, koji je 19. jula 1839. zatražio uputstvo kako da postupi s njim od Popečiteljstva unutrašnjih dela. I tako nastaje prepiska između vrhova državne vlasti – ovog popečiteljstva, Sovjeta i Namesništva kneževskog dostojanstva – o načinu rešavanja ovog pitanja. Najpre popečiteljstvo u pismu Sovjetu od 26. jula te godine izlaže slučaj i traži uputstvo, odnosno jednu uredbu koja bi to za unapredak regulisala, jer su ovakva lica i u drugim manastirima „zla dela, i sama ubistva činili“ (AC, MII, 1839-2). Popečiteljstvo pravde i prosvete u pismu mitropolitu od 12. avgusta izlaže da je „bivši iguman kalenički“ Gavriilo Miljković rekao za P. Simića da se dobro u manastiru ponašao i koristan bio, no bojazan je da bi ako bi se rodbini svojoj vratio mogao „od srodnika njime ubijenog Ranka osvetu kakvu iskusiti“. Stoga je bolje da bude smešten u manastir, Kalenić ili Studenicu (AC, MII, 1839-2). Mitropolit 19. septembra najpre primećuje da bi shodno nekoj uredbi od 10. jula te godine najcelishodnije bilo da se Simić kao čovek „sumnitelnog stanja zdravlja na drugo kakvo mesto stavi na sohranjenije“, gde bi mogao biti nadziran, što u manastiru nije moguće. „No, najposle ako se to u dejstvije privesti ne bi moglo, ono da se u manastir Studenicu kao od mesta dojakošnjeg življenja njegova udaljenija pošlje na sobljudenije“. Tim pre, kako je zapisao mitropolit, što je iguman kalenički dao „izvestije o bezopasnosti njegova u manastiru prebivanja“ (AC, MII, 1839-2).

U pismu popečitelja pravde i prosvete Stefana Stefanovića od 30. septembra 1839. godine upućenom Namesništvu kneževskog dostojanstva između ostalog se kaže, da je javio mitropolitu i izrazio mišljenje da Petar ostatak svoga života provede u manastiru Studenici ili Kaleniću. „G. Mitropolit soglasio se s mnenijem Popečiteljstva, i k tomu koncu i sprovođitelno pismo za rečenog Petra istomu priposlao, s kojim se on u m. Studenicu šalje.“ Dalje se navodi da se je Petrova rodbina obraćala sa molbom da se on kući vrati, a jemčili su i ripanjski kmetovi „da će oni odgovarati, ako zlo kakvo zbog toga učini, što je pameću falio, i s uma sišo; i da će oni čuvati i hraniti, samo da se on svojoj familiji vrati“. Popečiteljstvo stoga traži od Namesništva „uputstvovanje i nastavljenje“ (AC, МИД, В, 1839, Ф III, 33).

Namesništvo u pismo od 3. oktobra 1839. godine Popečiteljstvu pravde i prosvete saopštava:

„Budući da je istij Petar, po uvereniju bivšeg igumana kalenićskog G. Gavriła ... samo po nečemu k sebi i pameti došao, to Namesničestvo nemože na molbu srodni njegovi ni jemstvo kmetova sela Ripnja uvažiti, iz uzroka toga, što on, ne budući sasvim zdrav pameću, lako može opet kakvo zlo učiniti, koje bi se potom Praviteljstvu za zlo bilježilo“ (AC, МП, 1839-2).

Pošto se i mitropolit saglasio, kako se navodi, da se on pošalje u manastir Kalenić ili Studenicu, kako je predložilo Popečiteljstvo pravde i prosvete, Namesništvo nalaže da se pošalje u manastir Studenicu i da tamo „prebude“ godinu dana i da posle toga izvesti nastojatelj manastira o njegovom stanju, pa ako ozdravi da se kući uputi, u protivnom da ostane u manastiru s tim da će rečeno Popečiteljstvo s „vremena na vreme o njemu izvestije iziskivati od nastojatelja rečenog manastira“ (AC, МИД, В, 1839, Ф III; AC, МП, 1839-2). Istog dana Popečiteljstvo pravde i prosvete je uputilo pismo arhimandritu manastira Studenice Gavrilu Miljkoviću u kome saopštava da šalje Simića i da tamo bude godinu dana, pa onda da se odluči o njegovoj daljoj sudbini (АП, МП, 1839-2).

Dokumenti pod istom signaturom svedoče o još dva slučaja, što je i izazvalo reakciju i pokušaj da se zakonski reši pitanje „s uma sišavših“. O tome drugom slučaju izveštava beogradska policija, odnosno policajmajster Ilija Čarapić u pismu Popečiteljstvu unutrašnjih dela od 11. oktobra 1839. godine. Navodi se da je bečar Sima Narandžić, rodnom iz sela Ševarice Šabačkog okruga, koji je pre pet godina u Beograd došao i posvetio se papuđijskom zanatu kod nekog Jovančeta, pre 15 dana pameću pomerio. Policija ga je smestila u „špital“, „no budući da je sad špital bez nikakvog nadziranja ostao, tako je Policija prenuždena bila predpomenutog fantasta u Policiju preseliti, za kog nikakvog shodnog mesta pri Policiji za istog nema, niti mu nužne lekove odkud plaćati ima“, pa mole Popečiteljstvo da ih uputi šta da čine sa nesrećnim Simom (АП, МИД, В, 1839, Ф III, 33).

Popečitelj unutrašnjih dela u pismu Namesništvu od 14. oktobra iste godine prilažući dokument beogradske policije napominje da i sam ne zna šta da čini sa Simom. Mišljenja je da bi ga neko vreme trebalo poslati njegovoj kući u Ševarice. Dalje navodi da je još 9. avgusta te godine, dakle dva meseca ranije, o pitanju ovih nevoljnika izložio svoje mišljenje Sovjetu i tražio rešenje, „no nikakova do danas nema“, pa moli Namesništvo da bi se takvo rešenje „što pre izdalo“ (AC, МИД, В, 1839, Ф III, 33). U tom dokumentu Popečiteljstva unutrašnjih dela od 9. avgusta t. g. upućenom Sovjetu stoji:

„Po izvestiju Načalnštva okružija rudničkog od 14. jula t. g. da je neki Jovan Milovanović iz Brđana okružija rudničkog s uma šedšij, u Monastir Vujan iscelenija radi došao, i slugu monastirskog Aksentija Stojanovića, koji ga je čuvao i s njime zajedno, na čardaku spavao, života lišio, isekavši mu glavu sikirom, stupilo je Popečiteljstvo ovo u sporazumljenije sa Popečiteljstvom prosveštenija o načinu, po kom bi se ludilom i drugom opasnom bolešću zaraženim ljudima, i došedšim u monastir isceljenja radi, predupredila opasnost, koja od isti besomučni i s uma šedši proizići može, s tim izloženim mnenijem svojim: da se za ovakove nevoljnike, kako za one, koji imaju zadrugu, tako i za one koji nemaju, odsada u otečestvu našem na nekoliko mesta monastira, u koima će istij do isceljenja, ili za celi život svoj čuvani biti, i to, oni inokosni i siromašni o rani i čuvanju monastirskom, a oni imućniji i zadružni o trošku i čuvanju svoje familije. Budući bi pak ovakovi monastiri više nego obično troška imali, to je Popečiteljstvo ovo u smotreniju tom mnenija bilo, da se takovima monastirima prihodi umnože s pridodatkom više milčeva ili isključiteljnim pravom, da samo oni mogu po celom otečestvu našem svake godine milostinju u to ime prositi.

Popečiteljstvo pak prosveštenija nesoglašavajući se s mnjenijem Popečiteljstva ovog izjasnilo se je, da kaluđer, imajući svoje sasvim drugo opredeljenije, ne mogu biti čuvari došavši u monastir na isceljenije kakvi mu drago bolnika, nego na protiv toga, da se zavedenije kakvo ustanovi, kud bi se takovi bolnici na iscelenije smeštali.

No Popečiteljstvo ovo, ostajući i pak pri prednavedenom mnjeniju svom, nalazi upravo da je celishodnije da monastiri naši, po primeru monastira u drugim evropejskim državama, ove nevoljnike u svojim zidovima hrane, i time opasnost od naroda, koja se od ovi može lako svakomu dogoditi uklanja tim više, što je ovo s mlogo manjim troškom skopčano, nego da se zavedenije, koje otečestvo naše još za dugo vreme neće biti kadro podići, ustroji“ (AC, МИД, В, 1839, Ф, III, 33).

Primljene dokumente od Popečiteljstva unutrašnjih dela Namesništvo je poslalo Sovjetu 18. oktobra 1839. godine, Sovjet je odgovorio Namesništvu pismom od 15. novembra 1839. godine:

„Sovjet je mnjenija: da se manastir Studenica opredeli za mesto držanja s uma sišavši: a da praviteljstvo od strane svoje daje i plaća nuždne pandure i izdržava ranom iste s uma sišavše. No da o tome

popječiteljstvo prosveštenija sa Gospodinom Mitropolitom stupi u sporazumlenije, pa po tome da ono sočini projekt o načinu držanja isti s uma sišavši u rečenom manastiru, s dodatkom, da i kaluđeri dužni budu molitvu, post i druga njima poznata sredstva nad istim s uma sišavšim k isceljeniju njiovom upotrebljavati; i kad se rečeni projekt sačini, onda da se Sovjetu podnese radi sačinjenja uredbe“ (AC, МИД, В, 1839, Ф III, 33).⁴

Namesništvo, kako se čita iz dokumenta od 18. novembra 1839. godine, je prihvatilo rešenja Sovjeta i preporučilo da o tome Popečiteljstvo pravde i prosvete u sporazumu sa mitropolitom sačini projekt o načinu držanja s uma sišavših u manastiru Studenici (AC, МИД, В, 1839, Ф III, 33). Namesništvo je ovo izložilo i u pismu Popečiteljstvu pravde i prosvete od 20. novembra 1839. Zanimljiv je početak:

„Imajući zvanična izvestija o neštastnim događajima, pričinjenim od lica s uma šedši nad drugima sabraćama svoima i želeći ovakove bedne i nevoljne, sažaljenija dostojne ljude, prepitanijem i odelenijem prebivalištem snabdeti, i time odkloniti... svako zlo, koje bi straždušti u besomučiju njinom, ostavši bez svakog nadziranja ljudskog, proizvodili...“ (AC, МИД, В, 1839, Ф III, 33; AC, МИ, 1839-2).

Popečiteljstvo pravde i prosvete se ovim povodom obratilo mitropolitu 24. novembra, izložilo mu zaključke Namesništva i Sovjeta i poslalo svoj nacrt projekta (AC, МИ, 1839-2). Dokument je naslovljen „Projekt za sabljudenije s umasšedšii, i drugii neštastni, s opasnim bolestima zaraženi ljudi, pri manastiru Studenici“. Dokument in extenso glasi:

„Da bi sabljudenije ovo u svom redu, bilo, i požalaema dejstva i sledstva imalo, nuždno je: 1. da se k ovomu koncu nuždno zdanije jedno, i

⁴ U ovim dokumentima se pominju molitve koje bi kaluđeri u manastirima čitali duševno obolelim, zatim post i najzad „i druga njima poznata sredstva nad istim poslednjih „sredstava“ Tihomir Đorđević je držao da su „bila, izgleda, u tome s uma sišavšim k isceljeniju njiovom upotrebljavati“. U pogledu ovih što su kaluđeri bolesnike vezivali u lance i nemilosrdno tukli da bi kazali ime đavola koji je u njih ušao, pa kad bi ga saznali, napisali bi ga na komadu hartije i bacili u vatru da izgori. Sem toga, upotrebljavali su i *klade*. Njih sam još pre petnaestak godina video u jednoj ćeliji starog konaka manastira Gornjaka. To su dve debele i teške grede, koje su na jednome kraju sastavljene drvenim klinom, te se mogu sastavljati i rastavljati ... U njima su udobljenja u koja se uture bolesnikove noge, pa se onda grede sastave i s druge strane klinom jedna za drugu pritvrde, tako da bolesnik može ležati samo na leđima. Metanje u klade smatra se kao dobar lek ne samo kad su bolesnici nemirni, već i kad nisu“ (Đorđević, 1928, str. 342). Nisu li u manastiru Crna Reka pre izvesnog vremena na isti način isterivane zavisnosti i duševna obolenja?! (videti: www.sretenje.org, 26. 12. 2010.)

to od tvrdog materijala, od kamena ili cigle sa svodom, i gvozdanim vratima i pendžerima u 4 odeljenja ... i sazida tako, kako svako odeljenje 5 fati u dužinu, i tri u širinu da ima. Jedno od ovi odeljenja može služiti za pandura a ostala tri za goreopisane bolne i nesrećne ljude. Zdanije pak ovo da bude u redu s vodenicom manastirskom, a malo dalje od ćelija.

2. Za ove bedne rana, da se iz manastira daje; a za ovu, da budu ovi dužni pod nadziranijem pandura svaka dela i poslove manastirske, u koliko za takove kadri i sposobni budu, izrađivati. A preko toga, da se manastiru iz kase praviteljstvene rana plaća i to na svakoga po jedan groš čaršijski na dan.

3. Sve, što bi potreba iziskivala za stradajuće, u prostirki, pokrivki, obući i odeći, i u drvima, da se o trošku Praviteljstva nabavlja i daje, kao i sve ostalo, što bi nužno bilo, tako, kako manastir nikakovu štetu otud trpiti i imati ne mora.

4. S početka da se samo dva dobra pandura na taj konac opredele, s mesečnom platom od 5 talira, od kud će se oni i izdržavati i raniti. Posle pak po potrebi mogu se ovi i umnožiti. Svi pak da stoje neposredstveno pod nadziranjem i zapovešću Arhimandrita manastirskog.

5. Postarati se, u koliko je moguće, i koim god načinom o pomoći i isceljenju ovi h bednih. Na taj konac mogo bi i okružni lekar (ako takav u okrugu ima) u manastir dolaziti, da bedne ove nadgleda, stanje stradanja njihovog ispita, sredstva i način postupanja k lečenju njihovom propiše, i upotrebljenije takovo preporučiti...

Dodatak k prvoj tački projekta ovog: u istom novom zdanju treba barem u dva odeljenja pregrade gvozdene s gvozdanim rešetkama načiniti, da bi se svako zlo predupredilo...“ (AC, MII, 1839-2).

Popečitelj pravde i prosvete je pismom od 15. decebra obavestio Namesništvo da je bio sačinjen ovaj projekt i poslan „na razmotrenije“ mitropolitu, ali da je mitropolit protiv toga da se pri manastirima čuvaju ovi nevoljnici i priložilo je mitropolitovo pismo ovom popečiteljstvu od 11. decembra (AC, MII, 1839-2; AC, MID, B, 1839, Ф III, 33).

U pomenutom pismu mitropolita Popečiteljstvu pravde i prosvete od 11. decembra 1839. godine on najpre izražava svoje žaljenje što Praviteljstvo nije pre donošenja svog „zaključenja“ tražilo njegovu mišljenje, pa nastavlja:

„Mi nikako nismo toga mnjenija, niti se soglasiti možemo, da voprosno zavedenije ili kod manastira Studenice, ili kod koje god crkve manastirske ili parohijalne bude iz ovi uzroka:

1. što, kad se od manastira nikakva druga blagodejanija i usluge ne zaktevaju, no samo da to zavedenije kod manastira bude, sve je jedno, ili blizu manastira to zdanije zavedenija stajalo, ili od manastira udaljeno bilo.

2. što, kad Praviteljstvo hoće ranu i poslugu bednim davati, i lekara im šiljati, zaista mnogo ugodnije sve to polučiti može, kad se institut taj blizu kakve varoši položi, gde je i lekar na ruci, i gde se sva za nji potrebna lakše pribaviti mogu.

3. što vika ovih bolesnika žitiju manastirskom, koje u tišini i bezmolviju provoditi mora, dosadna bi bila, često bogoslužjenju bi smetala, i dolazeće k manastiru ... hristijane na smeji i sablazan bi privodila.

4. što se ne opominjemo, da gdegod u blagoustrojenim državama takovo zavedenije ili u šumi ili kod manastira kakovog stoji

5. što bi se time nekim načinom dimulo u prava naši manastira, koji treba da su u vnutrenjem svom pravljenuj suvršeno slobodni.

6. što se molitava tiče, koje se kad bi ovo zavedenije i osim manastira bilo, čitati mogu, to bi se shodna naredba učinila, da se propisana molitva stradajućoj ovoj ljudstva česti čitaju, kao što su se svagda i dosad i ovakim i kog nibud roda bolnim molitve od strane sveštenstva čitale.

I budući da se mi ... s namerenijem u Studenici dom za s uma šedše vozdvignuti ne soglašavamo ... s tim pokornijim našim mnjenjem da se rečeni dom, na drugom srodnijem blizu koje varoši ležećem mestu podigne, a oni neštastni, koje bi pomenuta nevolja postigla, da se najpre po dosadašnjem običaju samo pod točnim nabljudenijem ljetos pod 10. julija broj 788. na sve okružne sudove, i sve okružne načalnike izdate uredbe u monastire po promovoleniju u izboru nji ovom dovode, pak kad tamo pomoći ne bi našli, a sadružestvu bi opasni bili, da se u određenij, za nji dom na sohranjenije i čovečno nadgledanje predaju“ (AC, МП, 1839-2; AC, МИД, В, Ф III, 33).

Nekoliko misli vodilja čita se iz ovog pisma. Najpre, ideja da je funkcionalno loše da ovaj zavod bude kod manastira, jer je bolje iz više praktičnih razloga da bude „blizu kakve varoši“. U organizacionom pogledu to je loše rešenje, smatra mitropolit, jer bi ovi nevoljnici bili na smetnji uobičajenom manastirskom životu. Mitropolit ističe i da nije upoznat da „u blagoustrojenim državama takovo zavedenije ili u šumi ili kod manastira kakovog stoji“ što je, zapravo, odgovor na pozivanje u pismu Početeljstva unutrašnjih dela od 9. avgusta t. g. „da manastiri naši, po primeru manastira u drugim evropejskim državama, ove nevoljnike u svojim zidovima hrane“.⁵ Najzad, krucijalna ideja, da „bi se

⁵ Mitropolit je bio dobro upoznat sa stanjem u Habzburškom carstvu, iz koga je i sam poticao, tj. da tokom XVIII veka u imućnijim gradskim sredinama nastaju veroispovedne bolnice za bolesne i iznemogle. I pravoslavni Srbi tamo osnivaju ovakve veroispovedne bolnice, pored katoličkih, gdegde i jevrejskih, o kojima su brinule crkvene opštine, a izdržavane su od priloga, pre svega onih onih ostavljenih testamentima. Tako, primera radi, imamo takvu bolnicu u Novom Sadu od 1748, a u Zemunu se pominje od 70-ih godina XIX veka. Ove veroispovedne bolnice, međutim, često zapadaju u finansijske teškoće, pošto dobrovoljni prilozima nisu bili dovoljni za njihovo izdržavanje. To je bio razlog da se država počne mešati u njihov rad, pretvara verske bolnice u gradske, uređuje njihovu organizaciju i finansiranje. *Sanitetskim normativom* iz 1770. propisano je njihovo finansiranje tako što od svake zaostavštine deo mora ići za bolnice i da se ubuduće ovde preusmeravaju sredstva koja su manastiri odvajali za siromašne (Јеремих, 1932, стр. 432–35; Стајић, 1934, стр. 329–34; Пелап, 1967, стр. 52–53; Катић, 1967, стр. 319–28; Тимотијевић, 2006, стр. 249–50; Пешаљ, 2005, стр. 501).

time nekim načinom dirnulo u prava naši manastira, koji treba da su u vnutrenjem svom pravljenuj suvršeno slobodni“. Ovim je izrečen stav o najkrupnijem pitanju odnosa države i crkve, preciznije, o suverenoj slobodi crkvenog delovanja u svojoj sferi.⁶

Uzimajući u obzir mitropolitovo neslaganje Namesništvo je pismom od 21. decembra 1839. godine naložilo Sovjetu da pitanje ovih nevoljnika „drugim načinom razmotri“ (AC, MID, B, 1839, Ф III, 33).

Ovaj pokušaj zakonskog regulisanja vreden je pažnje, đ jer se uhvatio u koštac sa krupnim problemom koji je iskrsnuo: smeštaj i izdržavanje duševno obolelih lica koja su počinila krivična dela, odnosno koja su društveno opasna usled svoje bolesti. Stari socijalni mehanizmi, usled raspada zadružnog oblika porodičnog života, nisu više odgovarali novom vremenu. Ovaj pokušaj uređivanja tog problema ipak nije uspeo iz više razloga. Ako se ostave po strani stavovi mitropolita i pokrenuto pitanje razgraničenja crkvene i državne sfere, najpre treba pomenuti nedostatak sredstava da se napravi takva ustanova. Pored toga, nailazilo se i na gotovo nepremostive pravne prepreke kojih kao da onovremeni zakonodavac nije bio ni svestan: nepostojanje pravnih propisa o poslovnoj sposobnosti i njenom oduzimanju, kao i o krivičnopravnoj neodgovornosti neuračunljivih (tek docnije su Građanski zakonik iz 1844. godine u članu 40. propisali koja su lica „s' uma sišavša“, a Kaznitelni zakonik iz 1860. godine u članu 53. da takva lica za svoja dela ne odgovaraju).

Novi pokušaj iz 1861. godine imaće više sreće.

USTROJSTVO IZ 1861. GODINE

Popečiteljstvo unutrašnjih dela u pismu Sovjetu od 6. februara 1861. godine navodi da

„dokle je kuća tako nazvana ‘Doktorova kula’... opravljana (u tu kuću će biti smešten Dom za s' uma sišavše), sastavilo je projekt Ustrojstva 'Doma za s' uma sišavše', koji šalje Sovjetu“ (AC, DC, 1861, P бр. 180, ролна 293).

„Doktorova kula“ je sagrađena kao porodična kuća doktora Vita Romite. Poreklom Italijan, došao je u Beograd 1823. godine i bio lekar ondašnjeg beogradskog vezira, a docnije i kneza Miloša. Ova kuća bila je

⁶ Čini se da je mitropolit Petar Jovanović mogao osnov za ovakav svoj stav o slobodi crkvenog delovanja naći čak i u skučenim okvirima „Načertanija o duhovnim vlastima u Srbiji“ od 21. maja 1836. godine, koje je knez Miloš podario crkvi nasuprot mišljenju crkvenog poglavara. *Načertanije* je citirano prema tekstu objavljenom u članku: *Први српски закон о црквеним властима (Начертание о духовним властима у Србији)*, priredio Ч. Мијатовић, 1909, str. 17–36. Videti i: Новаковић, 2008, str. 197–217.

među prvim većim arhitektonskim objektima građenim u Srbiji posle Prvog srpskog ustanka i u njenoj jedinstvenoj arhitekturi se prožimaju uticaji različitih epoha i stilova. Nakon što je doktor napustio Beograd 1827. godine, u kući su neko vreme živeli njegova supruga sa kćerkom i zetom, Bartolomeom Kunibertom, čuvenim lekarom kneza Miloša i istoričarem onovremene Srbije.

U svom aktu od 11. februara 1861. godine Sovjet obaveštava kneza da mu je Popečiteljstvo unutrašnjih dela podnelo projekt „Ustrojenija Doma za sumašedše“. Sovjet je, kako se navodi, projekt pretresao „i sa nekakvim malim izmenama usvojio“, i predložio godišnje plate za zaposlene u Domu, a koje će knez u svom aktu od 3. marta prihvatiti (AC, МИД, В, 1861, Ф II-1). Građa pruža uvid u intervencije Sovjeta u projektu: podela na delove i menjanje više redosleda nego sadržine pojedinih članova (AC, ДС, 1861, П бр. 180, ролна 293).

Knez 20. februara obaveštava Sovjet da je podneti projekt odobrio, pa mu preporučuje da se napečata i njemu „na podpis i utvrđenje podnese“ (AS, DS, 1861, P br. 180, rolna 293). Sovjet šalje 21. februara knezu Mihailu Obrenoviću pismo u kome navodi da je po njegovoj preporuci od 20. februara „dao napečatati“ 100 komada originala i 450 kopija „Ustrojenija Doma za s' uma sišavše“, i ponizno ih podnosi, pored postojećih potpisa i pečata, „na najviše sautvrđenje“ (AC, МИД, В, 1861, Ф II - 1).

Knez Mihailo Obrenović je stavio svoj potpis i 3. marta 1861. godine ugledalo je svetlo dana „Ustrojenije Doma za s' uma sišavše“. Ustrojenije je bilo podeljeno na sedam delova označenih slovima azbuke i na 37 članova.

Prvi deo naslovljen „A. Obšta pravila“ (članovi 1-8) u svom prvom članu je propisao: „U Beogradu, u tako nazvanoj „Doktorovoj Kuli“, osniva se ‘Dom za s' uma sišavše’ u kom će se čuvati i lečiti s' uma sišavši iz cele Srbije.“ U članu 2. se kaže da će „ovo zavedenije“ biti neposredno potčinjeno Popečiteljstvu unutrašnjih dela „od koga će ono i potrebna nastavljenja i naloge primati“. Član 4:

„Personal ovog zavedenija sastojaće se iz jednog lekara, koi mora biti doktor medecine, i koi će u isto vreme biti Upravitelj zavedenija; jednog pomoćnika lekarskog, koi mora biti najmanje patron hirurgije i jednog ekonoma. Ovima se u pomoć pridaje nužno čislo poslužitelja.“

Članom 6. određen je jedan sveštenik Pravoslavne crkve radi izvršavanja sveštениčkih dužnosti. Plata zaposlenim „određivaće se osobenim budžetom“ (član 7.).

Deo drugi „B. Koliko će se i kakva lica u ovo zavedenije primati i kako će se izdržavati u njemu“ imao je deset članova, članovi 9-18. Član 9:

„U ovo zavedenije će se primati, i u njemu čuvati i lečiti samo s' uma sišavša lica svake struke, zgranuta (paralitie) i od padajuće bolesti (epileptie) stradajuća, kako mužka tako i ženska, i to kako odrasli tako i deca.“

Popečiteljstvo unutrašnjih dela će, shodno potrebi i „imajućim za tu celj sredstvima“, određivati svake godine broj lica koja će prebivati u „zavedeniju“ (član 10). Član 12: „S' uma sišavši primljeni u ovo zavedenije koi su imućni ili imućnim familijama prinadleže plaćaće za njihovo izdržavanje u ovom zavedeniju po koštanju odsekom, koje će Popečiteljstvo unutrašnjih dela odrediti... Član 13: Kad se bolnica rasprostrani, urediće se dve klase plaćajućih bolesnika, t. j. jedni će plaćati više i živiti udobnije, a drugi manje i prostije. Ako bude moguće onda će se plaćajući odvojiti od neplaćajući bolesnika. Član 14: Oni s' uma sišavši u ovom zavedeniju koi nisu u stanju da se sami izdržavaju, izdržavaće se o trošku praviteljstvenom.“ Popečiteljstvo unutrašnjih dela će rešavati ko će se izdržavato o svom, a ko o državnom trošku „po saslušanom mljeniju policajne vlasti onog mesta, odkuda je bolesnik“ (član 15.). Svi troškovi oko izdržavanja bolesnika, druge potrebe i plate „zvaničnika i poslužitelja“ određivaće se budžetom svake godine, a godišnji račun će se podnositi zajedno sa dokumentima, „Glavnoj kontroli na pregled“ (član 16).

Treći deo „V. O primanju boleznika u Dom za s' uma sišavše i odupuštanju iz istog“ sadržao je članove 19-25. Primanje u Dom biva samo po odobrenju Popečiteljstva unutrašnjih dela, a po prethodnom rešenju nadležnog okružnog suda (odnosno Suda varoši Beograda) o proglašenju za s' uma sišavše lice (članovi 19 i 20.). Član 21:

„Svako je lice s' uma sišlo, koje se nađe da je po članu 40. zakonika Građanskog, razuma i slobodne volje lišeno sa svim ili od časti, kao što su zgranuti, besomućni, ludi, umanuti; bilo da je ta bolest kod nji prvobitna, ili da je došla u sledstvu druge kakve bolesti, kao padajuće bolesti, ili udara krvi itd.“

Ovaj član jasno pokazuje značaj onoga što je rečeno o neuspešnom projektu iz 1839. godine, naime, da je nedostatak pravnih propisa, ovde o gubljenju poslovne sposobnosti, bio neophodan da bi ustanova za duševno obolele mogla da nastane. Upravo je čl. 40. SGZ-a dao taj potrebnii preduslov – propisavši duševne bolesti koje dovode do gubitka razuma i slobodne volje.⁷ Član 22: „O svakom licu koje je za s' uma

⁷ Član 40 CF3: „Zakoni uzimaju u zaštitu i one, koi su razuma i slobodne volje ili sasvim ili od časti lišeni, kao što su zgranuti, besomućni, ludi, umanuti.“ Komentator SGZ-a Dimitrije Matić je najpre konstatovao da zakonodavstvo ne može da posebno opredeljuje vidove duševnih bolesti, jer je to stvar lekara, već treba samo da kaže kako se zovu te duševne bolesti, pa ih onda definiše: „*Umanutost* je slabost uma, koja je uzrok, te čovek nije sposoban ni da što svati, ni da što smisli; u takvom stanju on

sišavše sudom proglašeno, – počem takovo po členu 53. Kaznitelnog zakonika za svoja dela neodgovara, – nadležna policijska vlast izvestiče Popečiteljstvo vnutrenji dela, i u isto vreme javiti mu kakvog je stanja bolesnik i njegova rodbina, oće li se t. j. moći sam o svom trošku u zavedeniju izdržavati ili ne. Po čemu će Popečiteljstvo narediti da se takvo lice Domu za s' uma sišavše preda, ako se niko ni od rodbine ni prijatelja njegovi niti drugi lica nebi primio, da ga čuva“ (Ценић, 1866, str. 159–74). Ako bi ga ko od pomenutih lica primio svojoj kući na čuvanje, „ima se obavezati da će ga tako čuvati da ni sebi ni drugome povredu i opasnost naneti nemože, niti pak da kome na sramotu bude“, o čemu je bila dužna da se stara nadležna policijska vlast (član 23.). Obolelo lice kad ozdravi otpušta se iz Doma, kao i kad to zahtevaju rodbina ili prijatelji (u kom slučaju su dužni da ga čuvaju shodno propisanom u članu 23), ovo je propisao član 24. Sledeći, član 25, određuje da lekar po odobrenju Popečiteljstva unutrašnjih dela otpušta onoga koji je ozdravio iz Doma, „davši mu nužna svideteljstva ... kao i sve što je njegovo“.

Sledeći deo „G. O dužnosti sveštenika“ ima samo član 26, koji naređuje da sveštenik dolazi u bolnicu tri puta nedeljno da bi sa svakim bolesnikom pričao i tešio ga, osim ako lekar ne nađe da je to kod nekog bolesnika protivno lečenju. Svake nedelje i većeg praznika imao je držati kratko bogoslužjenje, i svakog meseca osvetiti vodicu. I inače ima doći kad ga upravnik pozove, i kad treba opojati pokojne.

Deo peti naslovljen „D. O pravama i dužnosti upravitelja u jedno i lekara, lekarskog pomoćnika i ekonoma“ sastojao se od šest članova, 27-32.

Deo šesti „E. O podizanju Fonda za s' uma sišavše“ čine članovi 33-35. Član 34. je predvideo da – prihvodi od prodatih stvari od pokojnih bolesnika (ukoliko ih familija ne traži), prihodi od prodaje stvari koje izrade bolesnici, kao i od dobrovoljnih zaveštanja – „ostavljaće se u osobenu kasu, kako bi se tim načinom fond za ovo zavedenije podigao, iz prihoda kog bi se vremenom ovo zavedenije izdržavati moglo“.

Deo sedmi „Ž. O nabavljanju lekova“ imao je članove 36 i 37 (АС, МИД, В, 1861, Ф II-1).

U kneževom aktu uz Ustrojenije, takođe od 3. marta, upućenom Sovjetu i popečiteljstvima stoji:

---

radi samo ono, na šta ga prirodna, telesna nužda primorava; to se stanje porađa zbog telesnog stroja, koi je ili nesavršen, ili je već iznuren. *Ludilo* je poremećenje umni sposobnosti kod čoveka; u takvom stanju kod njega su mloga misli, no među njima nema nikakve sveze, takovij nemože od uma nikakva upotrebljenja činiti; no gdikoi put to bedno stanje prestane i *čisti časovi* nastupe. – Ludilo se rađa iz neredovnog telesnog sastava. *Besomučnost* (zgranilo) jest ludilo, koje je do krajnosti dovedeno. Besomučnost dovodi čoveka na opasna, žestoka i svirepa dela i za njega samog i za druge. Besno ludilo, to je besomučnost...“ (Матић, 1850, str. 58–60).

„S tim, da je na platu upravitelja i ujedno lekara 550, ekonoma 250, pomoćnika lekarskog 200, sveštenika 60 talira godišnje određeno; a tako isto ima se na 6 poslužitelja po 96 talira godišnje izdavati i to sve iz sume određene budžetom na zavedenje za s' uma sišavše“ (AS, MID, V, 1861, F II – 1; AS, DS, 1861, R br. 180, rolna 293).

ZAKLJUČAK

Tako je 3. marta 1861. godine doneto Ustrojstvo o osnivanju i osnovan je „Dom za s' uma sišavše“ u „Doktorovoj kuli“. I ustanova i zgrada postoje i danas. Iz skromnog „Doma za s' uma sišavše“ razvila se današnja Specijalna bolnica za neuropsihijatrijske bolesti „Dr Laza Lazarević“, najznačajnija ustanova te vrste u Srbiji. A „Doktorova kula“, kao deo ove ustanove, nalazi se u okviru kompleksa Kliničkog centra Srbije, veoma blizu Onkološke i Dečje klinike. Proglašena je za spomenik kulture 1965. godine. Ona bi, kako je to 2009. godine odlučeno, nakon rekonstrukcije trebalo da postane „Roditeljska kuća“ namenjena boravku dece obolele od malignih bolesti i njihovih roditelja za vreme lečenja.

LITERATURA

- Ђорђевић, Т. (1928). Лечење умоболних у манастирима. *Гласник Скопског научног друштва*, 1, 341–46.
- Елијаде, М. (1985). *Шаманизам*. Нови Сад: Матица српска.
- Јерemiћ, Р. (1932). Болница Српске општине у Новом Саду. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, V, 432–35.
- Катић, Р. В. (1958). *Медицина код Срба у средњем веку*. Београд: САНУ.
- _____ (1967). *Српска медицина од IX до XIX века*, посебна издања, књига CDXV, Одељење медицинских наука, књига 21. Београд: САНУ, Одељење медицинских наука.
- _____ (1981). *Порекло српске средњовековне медицине*. Београд: САНУ.
- _____ (1987). *Терминолошки речник српске средњовековне медицине*. Београд: САНУ.
- Марјановић-Душанић, С. и Поповић, Д. (прир.) (2004). *Приватни живот у српским земљама средњег века*. Београд: Клио.
- Матић, Д. (израдио). (1850). *Објашњење Грађанског законика за Кнежевство Србско*, часть I. Београд: Књигопечатња Кнежевине Србије.
- Мијатовић, Ч. (1909). *Први српски закон о црквеним властима*. Београд.
- Новакковић, Д. (2008). Начертаније о духовним властима као први закон о православној цркви у Србији. *Историјски часопис*, 57, 197–217.
- Пешаљ, Ј. (2005). *Између врача и лекара: Обележја здравствене културе*. У А. Фотић (Прир.) *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба* (стр. 475–504). Београд: Клио.
- Радић, Р. (2004). *Болести и лечење*. У С. Марјановић-Душанић и Д. Поповић (Прир.) *Приватни живот у српским земљама средњег века* (стр. 394–418). Београд: Клио.
- Радосављевић, Н. *Црква и вера у свакодневном животу у 18. веку*. У А. Фотић (Прир.) *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба*, (стр. 377–99). Београд: Клио.

- Стајић, В. (1934). Болница Српске општине у Новом Саду. *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, VII, 329–34.
- Тимотијевић, М. (2006). *Рађање модерне приватности – приватни живот Срба у Хабзбуршкој монархији од краја 17. до почетка 19. века*. Београд: Клио.
- Ђелап, Ј. (1967). Земунски војни комунитет (1717–1881). У: *Споменик Српске академије наука и уметности*, CXVII, нова серија, 19. Београд: Одељење друштвених наука САНУ.
- Фотић, А. (прир.) (2005). *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба*. Београд: Клио.
- Ценић, Ђ. Д. (1866). *Обясненъ Казнителногъ законика за Княжество Србию*. Београд: Државна штампарија.
- www.sretenje.org, 26. 12. 2010.

Извори:

- АС, ДС – Архив Србије, Државни савет
 АС, МИД, В – Архив Србије, Министарство иностраних дела, унутрашње одељење
 АС, МП – Архив Србије, Министарство правде
 Катић, Реља, прир. 1989. *Хиландарски медицински кодекс* N. 517 (превели Љубомир Котарчић и Младен Миливојевић). Београд: Народна библиотека Србије и Дечје новине Горњи Милановац.

Zoran Mirković, Vojislav Stanimirović, University of Belgrade, Faculty of Law, Belgrade

ESTABLISHMENT OF THE “LUNATIC ASYLUM”

Summary

Religion-related medical science (both canonical and ritual, which was influenced by quackery and magic), as well as secular medical science, both played a significant role in the development of the Serbian medical science in the Middle Ages. Moreover, first hospitals in the mediaeval Serbian state were built within monasterial complexes, under the auspices of St. Sava, the first Archbishop of the Serbian Orthodox Church. Serbian medical science in this period was also characterized by strong Byzantine and Latin/Italian influences, which ultimately resulted in the development of the scholarly medical science based on the medical schools of Salerno and Montpellier. However, starting with the Ottoman rule over Serbian states, scholarly medical science completely gave way to religion-related and secular medicine. At that time, some monasteries were almost specialized for the treatment of the mentally ill, and some, such as the Studenica Monastery, were well known for such treatment. In 1839, three serious incidents involving certain mentally ill persons occurred in the Principality of Serbia, which led to a serious response of the state authorities. These incidents resulted in a legal proposal, made by the state authorities, that mentally ill persons should be placed in the Studenica Monastery for treatment, but this time under the state supervision and with state support. This proposal was not acceptable for the Mitropole, the church leader, as evidenced in his correspondence with the state authorities. Nevertheless, this was the first state-initiated project worth mentioning in

the history of the Serbian medical science aimed at the hospitalization of the mentally ill. It also raised the question of the separation of the church and the state, and also helped to identify certain legal lacunae in the Serbian legislation at that time, which prevented the establishment of such an institution. Another legal project, initiated in 1861, was more successful. It was accepted by Prince Mihailo Obrenović, the Serbian ruler, on March 3rd, under the title "The Establishment of the Lunatic Asylum". This was an elaborate and complex statutory legal document, divided into seven chapters: general provisions, types of mentally ill persons that shall be accepted for treatment, the procedure for their acceptance and release, the priests' duties, the duties of other personnel (including, inter alia, the administrator and the medics), financing (by way of establishing a special fund), and, finally, the procurement of medicines. This Asylum was placed in the so-called Doctor's Tower, originally built by Vito Romita, an Italian medic serving Prince Miloš Obrenović, father and predecessor of Prince Mihailo. Both the institution and the building exist even today, and still function in a somewhat different context. Today's Special Hospital for Neuropsychiatric Diseases "Dr Laza Lazarević" has developed from the modest "Lunatic Asylum", and the Doctor's Tower is nowadays located within the complex of the Clinical Center of Serbia, the major Serbian civilian medical institution, currently awaiting reconstruction.